

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEOLOGIE „ISIDOR TODORAN”

DIMENSIUNEA EXTATICĂ A ACTULUI PROFETIC ÎN VECHIUL TESTAMENT

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă

Student-doctorand:
Bogdan-Vasile Mărcășan

CUPRINS

ABREVIERI.....	4
Introducere.....	6
Capitolul I.....	25
Fenomenul profetic ca participare la evenimentul credinței-calea teofanică a adevărului.....	25
1.1 Intuiție, intenționalitate, vizare directă în actul profetic.....	25
1.2 Incursiuni de decriptare a fenomenului profetic israelit.....	31
1.3 Implicațiile fenomenologice ale desemnărilor profetice.....	43
1.4 Relevanța extatică a narațiunilor chemării profetice.....	52
1.4.1 Coordonatele manifestărilor teofanice.....	52
1.4.2 Patternul chemărilor profetice.....	56
1.5 Concluzii.....	62
Capitolul II.....	64
Extazul-noaptea simțurilor.....	64
2.1 Demersurile criticii în definirea și identificarea extazului biblic.....	64
2.1.2 Extazul între teorie și practică-acceptiuni ale extazului.....	71
2.1.3 Tipologii extatice.....	74
2.2 Circumscrieri ale formelor extatice în antropologia culturală.....	83
2.2.1 Extazul și transa- descinderi transconștiente	83
2.2.1.1 Transa șamanică.....	86
2.2.2 Ecouri ale posedării în antropologia culturală	90
2.3 Tentative de edificare extatică a instanțelor operaționalizării transei profetice.....	95
2.3.1 Instanțe textuale ale coerciției și disponibilității extatice evidențiate prin ruah	95
2.3.2 Perspectiva biblică asupra transei nonposesiei sau comportamentului profetic stereotipic.....	98
2.3.2.1 Caracteristicile manifestărilor extatice în Nm. 11, 4-35.....	102
2.3.2.1.1. Analiza literară.....	102
2.3.2.1.2 Natura profeției israelite reflectată în Nm. 11, 25-27.....	104
2.3.2.1.3 Interstiții între Nm. 11, 4-35 și Is. 24.....	109
2.3.2.1.4 Concluzii.....	112
2.3.2.2 Saul. De la Extaz la agonie.....	114
2.3.2.2.1 Ipostaze ale manifestării extatice în I Rg. 10, 10-12.....	116
2.3.2.2.2 Ipostaze ale manifestării extatice în I Rg. 19, 18-24	122
2.3.2.2.3 Concluzii.....	125
2.4 Concluzii.....	126
Capitolul III.....	130
Interșanjabilitatea experienței relației personale ca experiență a schimbării, în manifestările onirice.....	130
3.1 Reflecții asupra procesualității psihofiziologice onirice.....	130
3.1.1 Evidențierea rolului conștiinței în manifestarea onirică.....	132
3.1.2 Somnul, visul și viziunea ca manifestări fiziologice-încercări de determinare a unui pattern anatomic extatic.....	133
3.2 Prezentare laconică a cercetărilor recente asupra narațiunilor onirice veterotestamentare.....	145
3.2.1 Delimitări semantice ale visului biblic.....	148
3.2.2 Tipologia viselor biblice.....	150
3.2.3 Retrospectiva viselor veterotestamentare.....	154
3.2.4 Patternurile viselor.....	157
3.3 Interșanjabilitatea visului și a viziunilor în narațiunile veterotestamentare.....	159
3.3.1 Patternuri ale viziunilor simbolice.....	165
3.4 Relevanța teologică și literară a viselor mesaj din narațiunile lui Iosif.....	167
3.4.1 Reflectarea predicției în visele lui Iosif din Fc. 37.....	167
3.4.1.1 Analiza literară.....	171
3.4.1.2 Concluzii.....	172
3.4.2 Interacțiunea dintre inconștient și realitatea onirică în visele dregătorilor egipteni.....	172
3.4.2.1 Interpretarea viselor.....	174
3.4.3 Funcțiile elementelor simbolice din visele lui Faraon.....	176

3.5	<i>Corespondența dintre elementele visului mesaj și cele ale viziunii în determinarea funcției visului lui Iacov (Fc., 28, 10-22)</i>	180
3.5.1	Ingerințe redacționale în visul lui Iacov.....	183
3.5.1.1	<i>Congruențe vizionare în apariția și interpretarea sullam-ului</i>	186
3.5.1.2	<i>Lipsa amneziei onirice în jurământul lui Iacov și promisiunea lui Dumnezeu</i>	190
3.5.1.3	<i>Consacrarea Betelului</i>	192
3.6	<i>Concluzii</i>	195
Capitolul IV	.....	198
	Insuficiențele și limitele fenomenului oniric decriptate în ivirea falselor profeții.....	198
4.1	<i>Oportunități și limite în discernerea adevărului profețiilor vetero-testamentare</i>	198
4.1.1	Factorii și condițiile care au favorizat manifestarea profeției false.....	200
4.1.1.1	<i>Impactul stabilimentului religios asupra profeției</i>	201
4.1.1.2	<i>Relația dintre cadrul istoric și falsa profeție</i>	202
4.1.1.3	<i>Imprecațiile auditoriului în susținerea profeției false</i>	204
4.1.1.4	<i>Dimensiunea socială a legitimității profetice</i>	206
4.1.2	Contingență și predicție profetică.....	206
4.2	<i>Interdependența dintre visul și profeția falsă</i>	212
4.2.1	Decadență și recrudescență onirică în Biblia Ebraică.....	212
4.2.2	Iluzie și aspect profetic peremptoriu.....	215
4.2.2.1	<i>Amprentele biblice ale pseudoprofetului</i>	215
4.2.2.2	<i>Indicii ale aspectului iluzoriu emanate de persoana și mesajul profetic</i>	217
4.2.3	Criterii de discernere a viselor adevărate reliefate într-o rafinare deuteronomică.....	222
4.2.3.1	<i>Vis și fidelitate în Dt. 13, 2-6</i>	223
4.2.3.2	<i>Atacul oniric din Ir. 23, 25-32 între realitatea istorică și adevărul fabricat</i>	225
4.3	<i>Concluzii</i>	229
	Concluzii finale.....	231
	Bibliografie.....	239

Cuvinte cheie: nābî', chōzeh, rō'eh, 'îs hā' êlōhîm, vis, viziune, somn, profeție, deuteronomistic, profet fals, revelație, teofanie, transa, transa posesiei, comportament profetic, extaz, ruah, hitnabbe, stări alterate ale conștiinței, șamanism, subconștient.

Chintesența lucrării vizează modul de viețuire profetic centrat în Dumnezeu și trăit ca ec-stasis în perspectiva unei disponibilități continue pentru manifestarea extazului ca înzestrare sau răpire de către Duhul Sfânt. Evenimentul extatic e raportat la trăirea ec-statică, la un nou stasis. Dinamica lucrării implică forma spiralată. Elementele compoziționale transcend configurația structuralistă. Fiecare capitol propune o abordare articulată asupra unor tematici conexe. Unele voci pot contesta asocierea dintre profeție, extaz, vis și viziune. Însă, o cercetare amănunțită poate susține consonanța de fond între aceste elemente aparent disparate. Nu se poate exclude extazul din manifestarea profetică, dar nici nu poate fi echivalat extazul cu profeția.

Lucrarea e împărțită în patru capitole. *Primul capitol* propune o abordare a fenomenului profetic în încercarea de decriptare a elementului extatic. Primul subcapitol al acestui capitol clarifică din punct de vedere fenomenologic termeni precum manifestare, act, intuiție, intenționalitate, vizare. Impactul acestor termeni vizează profetismul ca fenomen

socio-istoric. Totodată, în acest subcapitol e tratată relația dintre Cuvântul lui Iahwe și Duhul lui Dumnezeu, deoarece această interacțiune e fundamentală pentru precizarea stadiilor diacronice extatice. Sunt oferite mai multe definiții ale profetului, dar se încearcă și o circumscriere a profetiei. Nu se propune o abordare solipsistă a profetului, ci în baza dimensiunii comunitare a persoanei sale se marchează intervenția lui Dumnezeu, care inaugurează relația profetică. Persoana devine cadru al relației inaugurate. Acest topos relațional deschide incursiunea istorică asupra umbrelor extatice din Orientul Apropiat al Antichității. În cel de-al doilea subcapitol sunt prezentate posibile surse informaționale care pot conduce la definirea originii și naturii profetiei israelite. Aceste precizări vin în contextul prezentării de către unii bibliști a unicității fenomenului profetic israelit. Incursiunea din cel de-al doilea subcapitol debutează cu identificarea principalelor surse din afara Bibliei ebraice unde sunt menționați profetii. Relevant pentru profetia israelită rămâne ostraconul din Lachiș care menționează termenul *nābî*, într-un context al unei campanii militare. Ulterior, sunt amintite posibile dovezi despre fenomenul extatic regăsite în scrisorile de la Mari și în sursele neoasiriene, dar și relatarea lui Wen Amon din sec. al IX-lea care oferă indicii despre extazul canaanit. În analiza termenilor pentru desemnarea profetilor de la Mari, un mare accent s-a pus pe *muhhûm* care poate fi echivalat cu *mitnabbe'*, israelitul extatic. Totodată, un accent aparte se acordă termenului neoasirian *raggimu* descris în aceeași perspectivă extatică. Referințele oferite de analiza acestor termeni profetici subliniază existența unui profetism insituționalizat în Orientul Apropiat al Antichității. Profetii se aflau în slujba regilor, iar extazul era un mijloc utilizat pentru cunoașterea voii zeilor. Ideea principală vizează profetia ca mediu de comunicare divino-umană.

Un alt punct de focusare a fost scrutarea Literaturii Deuteronomiste și a implicațiilor ei asupra descrierilor extatice. Se punctează atât continuitatea, cât și disonanțele dintre literatura deuteronomică și istoria deuteronomistă, date, în special, de embargourile ideologice promovate de grupurile ortodoxe ierusalimitene care susțineau monarhia davidică. Profetul e văzut mai mult ca un slujitor al lui Iahwe în literatura deuteronomică și mai puțin ca un extatic frenetic. Literatura profetică este cea de-a treia sursă de informație pentru decriptarea naturii profetiei israelite. Informațiile despre profetii sunt fragmentare, iar textul literar nu propune realizarea unor introspecții concludente. Aceste limite coroborate cu o istoricizare forțată a profetiei și o deosebire a profetilor timpurii de cei clasici rezonază cu dificultățile de ordin redacțional. Totul poate fi lămurit și pe baza aplicării unor criterii geopolitice privitoare la conținutul misiunii și practicii profetice din Israel și Iuda.

Al treilea subcapitol prezintă titlurile profetice regăsite în Biblia Ebraică. Cele cinci titluri profetice sunt: *nābî'*, *chōzeh*, *rō'eh*, *'îš hā' êlōhîm* și *qōsēm*. Întrucât referințele la ultimul titlu profetic vizează mai mult practica divinației, acesta nu a fost analizat în detaliu. O analiză aparte se acordă originii akkadiene a termenului *nābî'*, dar și verbului denominativ *nb'*. Problema care s-a ridicat și a suscitat numeroase dezbateri a vizat sensul activ sau pasiv al acestei rădăcini verbale. S-a ridicat întrebarea dacă traducerea corectă a substantivului *nābî'* este cel chemat sau cel ce cheamă. Această delimitare semantică a lui *nābî'* oferă posibilitatea unor cercetări mai aprofundate asupra sensurilor formelor *hiṭpael* și *nifal* ale rădăcinii *nb'* care au implicații extatice. Desemnarea profetică *chōzeh* îl prezintă pe profet ca având viziuni. Termenul ebraic provine din rădăcina *נחנ*. Accentul cade asupra aspectului vizual al revelației divine. Întrucât Gad a fost primul profet desemnat ca *chōzēh*, acest titlu profetic a fost pus în legătură cu profeția de la curte. Totodată, analiza textului din I Rg. 9, 9 atestă ideea că în perioada premonarhică *nābî'* a fost numit *chōzēh*. Titlul profetic *rō'eh* derivă din verbul *ra'ah*, care era folosit în formula de introducere a descrierii viziunii. El vizează dimensiunea vizionară a profetului. *Rō'eh* a fost asimiat cadrului urban și ritualului sacrificial. Legătura dintre extaz și cultul de la templu poate conduce la amplificarea importanței utilizării acestui titlu profetic. Ultimul titlu profetic analizat, *'îš hā' êlōhîm*, se traduce prin „omul lui Dumnezeu”. Acest titlu profetic joacă un rol fundamental în precizările antropologice privitoare la profeția periferică și manifestările extatice asociate acesteia.

Ultimul subcapitol al capitolului I tratează problematica limbajului experiențelor teofanice. Tot demersul se focusează asupra narațiunilor chemării și importanței acestora în identificarea ipostazelor extatice. În această secțiune sunt menționate chemările lui Moise, Ilie, Ghideon, dar și narațiunile inaugurale care-i vizează pe Isaia, Ieremia și Iezechiel. Actualizarea revelației e dată de răspunsul uman la prezența divină. O importanță aparte se oferă patternurilor narațiunilor chemării profetice. Trebuie specificat faptul că nu există un pattern universal care să se poată aplica tuturor narațiunilor chemării. Fiecare relatare a chemării profetice are dinamica ei. Toate aceste experiențe profetice nu suspendă personalitatea profetului.

Cel de-al doilea capitol al tezei debutează cu o prezentare critică a cercetărilor întreprinse de-a lungul secolelor XX-XXI asupra temei extazului. Retrospectiva și analiza acestor surse începe cu scrierile lui Gunkel și Holscher și se încheie cu mențiunile relativ recente ale lui Marti Nissinen. Adevărata problemă care s-a ridicat a vizat modul de transmitere a oracolului profetic. Au fost critici care au susținut faptul că oracolul profetic s-a transmis în stare extatică. Abordarea din acest capitol vizează imprecățiile studiilor

etnografice asupra determinării comportamentului profetic biblic. Sunt vizate opiniile criticilor care au susținut existența unui comportament profetic stereotipic. În acest sens, cel de-al doilea subcapitol al capitolului II tratează accepțiunile semantice ale termenului extaz. Dincolo de o definiție a extazului ca ieșire din sine, acest capitol prezintă abordări similare comportamentului transei. Transa ar fi echivalentul psihologic al extazului.

În cea de-a treia subdiviziune a acestei părți sunt tratate tipologiile extatice. Se pleacă de la o abordare a extazului frenetic specific cultelor dionisiace și derviste și se ajunge la formele extazului biblic. Cele două mari grupe extatice prezentate vizează conservarea personalității profetului în timpul manifestărilor extatice. Prima grupă a extazului biblic vizează păstrarea personalității și a capacităților senzoriale, putând fi asimilată cu contemplația unor opere de artă, unde simbolul joacă un rol aparte. O atenție specială a fost acordată expresiei mâna lui Iahwe, dar și sintagmelor „*asa a zis Dumnezeu*” sau „*cuvântul lui Dumnezeu a venit*”. Cel de-al doilea tip extatic este cel al extazului intrinsec, care ține de călătoria sufletului, având o dimensiune mistică mult mai pronunțată. Această formă extatică a fost asimilată transei unde concentrarea este absorbită de o singură idee, având loc o tranziție a minții dinspre periferie spre centru, cu o suspendare a simțurilor. Un exemplu pentru acest tip de extaz este cel descris în Iz. 40-48.

Următorul subcapitol al capitolului al II-lea se remarcă prin prezentarea perspectivei antropologiei culturale asupra comportamentului transei. Sunt menționate o serie de caracteristici ale comportamentului transei, dar și o serie de diferențieri între tipurile de transă regăsite în peste 488 de societăți studiate de E. Bourguignon. Relevanța acestui subcapitol rezidă în precizarea fundamentării psihologice a configurației etnografice. În felul acesta, sunt descrise simptomatologiile stărilor de transă, transă a posesiei, dar și caracteristicile stărilor de tip non-transă. Toate aceste tipologii ale transei erau legate de gradul de dezvoltare al societăților timpurii și nu numai. În societățile cu specific agricol se întâlnea, în special, transa posesiei, iar în societățile unde predomina practica vânătorii se regăsea transa simplă. Un aspect important în acest subcapitol e reprezentat de poziționarea visului și a viziunii ca manifestări ce țin de transă vizionară. Totul gravitează în jurul apariției și manifestării amneziei. Prezența amneziei este un criteriu în baza căruia se poate discerne o anumită tipologie de transă. Nu trebuie uitat nici factorul imaginativ. Extazul, fiind prin esență un fenomen al creativității, imaginarul joacă un rol important în definirea sa. În stările de transă imaginația este vie, dinamică, de aceea apar halucinațiile. În transa posesiei, în schimb, imaginația este pasivă, iar manifestarea fizică are o dinamică specială. În fiecare societate se

întâlnește un anumit tip de transă. Există civilizații unde au fost identificate toate cele trei tipuri de transă.

Un alt subcapitol al capitolului al II-lea se focalizează atât asupra posesiei, cât și asupra comportamentului stereotipic profetic. Termenii în care este prezentată posesia sunt o dezvoltare a celor privitori la transa posesiei, de data aceasta deosebindu-se între o posesie patogenă și o posesie endogenă. Posesia a fost atribuită influențelor spiritelor sau duhurilor asupra persoanei umane. E important gradul în care agentul supranatural reușește să supună persoana și să i se substituie. Posesia spre deosebire de transă e condiționată de teoriile culturale ale societății vremii. Orice tip de posesie se raportează la o serie de așteptări ale auditoriului. Există un pattern care era cunoscut și de către cei care manifestau un comportament posedant. Acești indicatori puteau valida sau invalida o anumită tipologie comportamentală. Acesta este punctul de joncțiune cu comportamentul profetic stereotipic care implica recunoaștere socială. În cazul profeților, comportamentul profetic stereotipic se confundă adesea cu actul simbolic. Sunt relevante ipostazele în care Isaia și Iezechiel umblă dezbrăcați, sfidând normalitatea. De asemenea, poate fi invocat și cazul profetului Osea care se căsătorește cu o prostituată. Aceste exemple susțin actele profetice simbolice, prin care profeții doreau să transmită un anumit mesaj poporului Israel. Un exemplu de comportament profetic stereotipic poate fi cel manifestat de Saul imediat după întâlnirea cu Samuel. Evenimentul este relatat în I Rg. 10, 5, 7-9. Exemple asemănătoare pot fi menționate în I Rg. 18, 10; 19, 18-24; III Rg. 18. În baza acestor mențiuni privitoare la posesie pot fi amintite și diferențierile dintre profeția morală centrală și profeția periferică. Aceste disocieri de natură sociologică ajută la precizarea legăturii dintre extaz și profeția instituționalizată, dar pot conduce și la edificarea asupra comportamentelor extatice ale lui Ilie și Elisei priviți ca profeți periferici. Referințele la Ilie și Elisei introduc dezbaterile privind manifestarea transei șamanice în Israelul Antic. Un rol important în inducerea transei șamanice îl avea somnul. Astfel, se poate spune că această transă șamanică implică nonposesia și călătoria sufletului spre unirea cu divinitatea. Sunt prezentate diferite caracteristici ale extazului șamanic, dar și o serie de posibile instanțe textuale cu iz șamanic. Atât transa indusă, cât și cea patologică ar ține de același pattern anatomic. În felul acesta s-ar sublinia o perspectivă unitară asupra transei șamanilor. E interesant faptul că visele puteau sta în spatele transei șamanice. Ilie și Elisei au fost asimilați șamanilor și prin prisma faptului că ei doreau păstrarea societății tradiționale, dar și din cauza asocierii lor cu profeția periferică și cu grupul celor oprimați și dezavantajați.

Următorul subcapitol este dedicat ipostazelor în care posesia ca manifestare extatică se datorează lui ruah Iahwe. Subcapitolul debutează cu o descriere a diferenței de perspectivă asupra acțiunii lui ruah Iahwe la profeții timpurii și la cei clasici. Sunt identificate cauzele menționărilor eliptice ale lui ruah Iahwe la profeții clasici. Totodată, aceste instanțe textuale nu semnifică o ruptură totală între ruah Iahwe și darul profetic, ci o exprimare precaută în vederea descurajării manifestărilor profetice frenetice ale *n^ebi'im*-ilor sau profeților timpurii. Sunt prezentate verbele care însoțesc înzestrarea harismatică și extazul produs de Duhul Sfânt. Penultimul subcapitol vizează dovezile scripturistice, care susțin comportamentul profetic stereotipic. Diferența dintre dovezile care privesc acțiunea lui ruah Iahwe și cele care prezintă comportamentul profetic specific rezidă în aspectul observabil, sesizabil al acestuia din urmă și descrierea formelor verbale care susțin operaționalizarea manifestării. Exegezele textelor din Nm. 11,4-35 și I Rg. 10,10-12; 19,18-24 vin să sprijine ideea utilizării formelor de *hiṭpael* și *nifal* ale rădăcinii *nb'* pentru descrierea manifestării profetice. Dacă prezența formei *hiṭpael* poate susține manifestările extatice frenetice, în special la profeții timpurii, nu același lucru se poate spune despre forma *nifal* a rădăcinii *nb'*. Ultima a fost identificată cu manifestarea unui comportament profetic asimilat discursului profetic. Căderea Israelului sub asirieni a condus la fuziunea celor două familii. *Hiṭpael*-ul a preluat sensul formei *nifal* a rădăcinii *nb'*. Aceasta este explicația lipsei referințelor frenetice la actul profetic în cărțile profeților scriitori. O remarcă aparte e dată de textul din Nm. 11,25-27, care relatează faptul că Eldad și Medad au profețit, deși erau în afara cortului divin. Acest fapt, dincolo de a suprima autoritatea și legitimitatea lui Moise, arată inițiativa lui Dumnezeu în provocarea și apariția stărilor extatice, dar și neasocierea lor cu formele frenetice. Mențiunea faptului că bătrânii nu au mai profețit ulterior, atenționează asupra unei durate limitate a trăirii extatice, în ciuda deschiderii ei spre nelimitat.

Textele din I Rg. 10, 10-12; 19, 18-24 prezintă două comportamente extatice evaluate diferit. Prima ipostază extatică a fost evaluată pozitiv de către auditoriu, iar cea de-a doua a fost privită în sens peiorativ. În niciuna dintre aceste ipostaze extazul nu implică rostirea vreunui cuvânt profetic. Aceasta a fost o posibilă cauză a negării preluării de către israeliți a tiparului cultural al transei posesiei mediumistice. O altă remarcă interesantă desprinsă din cele două ipostaze ale manifestării extatice în cazul lui Saul privește contagiozitatea trăirii frenetice. Prezentarea tuturor acestor texte pro sau contra manifestărilor extatice trebuie să țină cont de ingerințele redacționale și de interesele grupurilor ierusalimitene privitoare la vehicularea unei anumite direcții semantice.

Capitolul al treilea prezintă caracteristicile viselor și ale viziunilor identificate în Biblia Ebraică. Criteriul de identificare a acestor manifestări revelaționale e reprezentat de prezența în textele biblice a termenilor *ch^alôm* și *chāzôn*, respectiv a derivatelor acestora. În Vechiul Testament există 114 apariții ale rădăcinii *hlm*: 65 de apariții ale substantivului *ch^alôm*, 27 de prezențe ale substantivului aramaic *helom* și 27 de prezențe ale formei verbale *ch^alām*.

Primul subcapitol al acestui capitol tratează dimensiunile psihanalitice și filosofice ale visului. Liantul celor două perspective este dat de trăirea din vis, dar și de importanța câmpului conștiinței în conturarea experienței onirice. Prezentarea interdisciplinară a visului creează cadrul evidențierii procesualității fenomenului oniric. Se poate invoca o realitate a visului dincolo de efemeritatea acestuia. Visul este un vehicul spre o nouă stare a conștiinței. Totodată, poate fi forma sub care se manifestă extazul. În această perspectivă poate fi nominalizată funcția terapeutică a visului, dar și impactul acestuia asupra activității cerebrale, în calitate de șantier mnezic. Procesualitatea și trăirea din vis sunt vectori însemnați care pot aduce o contribuție semnificativă la înțelegerea viselor biblice. Desigur, visul biblic este un mediu revelațional, unde inițiativa îi aparține lui Dumnezeu, dar acesta nu este străin de câmpul conștiinței profetice.

Următoarea subdiviziune tematică prezintă relația dintre somn și vis. Perspectiva este una neurobiologică. Identificarea unui pattern anatomic al manifestării visului în somn poate conduce la o optică monolită asupra tuturor manifestărilor metapsihice: extaz, vis, viziune. Atât somnul REM, cât și somnul NREM susțin posibilitatea manifestării conștiinței reflexive în fenomenul oniric. Chiar dacă diminuarea activității cortexului frontal dorsolateral conduce la o pasivitate a acestei conștiințe în somnul REM, aceasta poate fi implicată într-o altă intensitate și sub o altă formă. Din această cauză se face o deosebire între conștiința primă și cea secundă manifestate în fenomenele onirice. Prezența aceluiași pattern anatomic la aceste fenomene metapsihice, cu activități accentuate în zona hipotalamusului, hipocampusului și sistemului limbic susține rezolvarea unei distincții terminologice între vis și viziune. Sunt multe locuri în Biblia ebraică, unde cei doi termeni sunt folosiți intersanjabil. Precizările neurobiologiei, care au condus la identificarea caracteristicilor somnului REM și a viselor legate de acest somn, confirmă păstrarea integrității personalității profetului în cadrul manifestărilor onirice.

O altă secțiune a acestui subcapitol vizează semnificațiile somnului în Israelul Antic. Somnul a fost perceput de evrei ca un dar de la Dumnezeu. El era cadru revelațional. În Vechiul Testament există trei termeni care desemnează somnul: *num*, *yasem* și *radham*. *Num*

înseamnă „*a moțai*”, *yasen* „*a dormi*”, iar *radham* este folosită pentru a descrie un somn adânc. Stadiile somnului adânc sunt descrise cu ajutorul termenilor *senah* și *tardemah*. În aceste stadii gândirea conștientă se detașează de voință. Adesea, se întâlnește termenul, *tenumah*, care semnifică prezența unui stadiu al predormitării. Dincolo de aceste precizări terminologice, merită subliniată traducerea grecească a termenului *tardemah* prin *ekstasis*. În acest fel se evidențiază legătura dintre extaz și somnul adânc. Această precizare va susține demersul privitor la dialectica vizionarului în Vechiul Testament.

Cel de-al doilea subcapitol al capitolului III implică o perspectivă biblică asupra îmbinării elementelor procesualității onirice. Prima subdiviziune a acestui capitol amintește cercetările criticii asupra fenomenelor biblice onirice. Întregul demers critic se bazează pe interpretarea viselor propusă de Leo Oppenheim. Bibliștii școlii germane, care s-au aplecat asupra clasificărilor onirice și analizelor literare ale textelor biblice despre vise și viziuni, au urmat, în mare măsură, structura analitică propusă de Oppenheim. Majoritatea bibliștilor au aplicat paradigma literară asupra analizei viselor. Aceasta a fost strâns legată de pattern-ul cultural al epocii. Dintre cei care s-au aplecat asupra subiectului pot fi amintiți: Robert Gnuse, Diane Lipton, Shaul Barr, Jean Marie Husser, Frances Dailey Flannery, etc..

Totodată, sunt prezentate determinările și accepțiunile semantice ale rădăcinii *hlm* și a derivatelor acesteia regăsite în textele scripturistice. O paralelă interesantă poate fi sugerată de rădăcina egipteană *rswt* folosită în desemnarea stării de visare. Această rădăcină conduce la ideea unei posibile viziuni manifestate în vis. Paralela etimologică sugerează două posibile rădăcini care stau la baza apariției substantivului *ch^{al}ôm*. O primă rădăcină ar avea sensul de „a se face sănătos sau puternic”, iar cea de-a doua ar implica visarea. Fundamentală rămâne legătura dintre verbele „a vedea” și „a visa”, care poate fi decisivă pentru prezentarea cadrului oniric. Următoarele secțiuni ale acestui subcapitol prezintă visele identificate în Biblia Ebraică, tipologia acestora și patter-urile constitutive. În Biblia ebraică se regăsesc, în special, vise mesaj, dar și câteva vise simbolice și vise incubatorii. Visele mesaj se mai numesc și vise profetice. Ele erau de obicei adresate evreilor, în timp ce visele simbolice erau destinate păgânilor. Visele incubatorii au fost legate de practica adormirii într-un locaș sacru în vederea provocării întâlnirii cu divinitatea. Ele nu au relevanța extatică pronunțată.

Următoarea secțiune a acestui capitol e dedicată conexiunii dintre vis și viziune, cu punctarea pattern-ului viziunii simbolice. Viziunea desemnată prin termenul ebraic *chāzôn* e prezentată ca și conținut al visului. Ea apare mai mult în literatura profetică și apocaliptică. Chiar dacă terminologia ebraică nu presupune o diferențiere clară între vis și viziune, aceasta din urmă a fost legată de experiențele vizionare diurne. Relatările viziunilor nu includ

mențiunea somnului. În susținerea intersanjabilității celor doi termeni poate fi invocată și opțiunea redactorului textului scripturistic.

Prezentarea unor vise mesaj, respectiv a unora simbolice relevante pentru tematica actualei teze întregeste imaginea capitolului al III-lea. Visele din narațiunile lui Iosif îl prezintă pe Dumnezeu ca proniator, ca adevărat interpret al viselor lui Faraon. În visul din Fc. 37 se regăsec o serie de elemente simbolice, însă caracterul premonitoriu al acestui eveniment oniric îl prezintă pe Iosif într-o lumină profetică. Interpretarea viselor paharnicului și pitarului de către Iosif implică posibilități de deciptare psihanalitică. Se pot invoca o serie de elemente naturale și ceremoniale care au stat la baza interpretării, de care Iosif a avut cunoștință. Un asemenea background al interpretării poate fi reprezentat de cunoașterea cutumei eliberării unor prizonieri cu ocazia aniversării lui Faraon. Pentru cercetarea actuală visele lui Iosif și ale dregătorilor, respectiv ale lui Faraon oferă informații privind receptarea fenomenului oniric în Israel. Acesta este asociat cu somnul, dar și cu o anumită formă a conștiinței. Cel de-al doilea vis analizat include atât elemente onirice, cât și componente vizionare. Viziunea scării din Fc. 28, 12 și apariția lui Dumnezeu se pot pune în contrapondere cu visul mesaj descris anterior. În visul lui Iacov combinația elementelor visului mesaj cu cele ale visului simbol explică forma finală a textului care are la bază documentele ehohistic și iahwistic. Funcția visului lui Iacov este de legitimare a statutului patriarhului și de consacrare a Betelului, iar viziunea scării poate fi plasată în contextul nocturn al experiențelor vizionare onirice.

Capitolul al IV-lea propune o abordare a visului ca posibil vehicul al profeției false. Dincolo de recunoașterea funcției literare și teologice a visului, există și opțiunea asimilării acestuia cu divinația și profeția falsă. În Biblia Ebraică regăsim o optică diacronică asupra visului. În narațiunile patriarhale, în cărțile istorice și literatura apocaliptică visul este prezentat într-o lumină favorabilă. În literatura profetică și în literatura sapiențială visul este înlocuit de viziune sau exclus din cauza obstrucționării mișcării profetice. Acest capitol s-a născut din dorința de a explica lipsa visului din corpusul biblic situat între III Rg. 3 și Dn. 2. Primul subcapitol al acestui capitol prezintă pârgghiile receptării visului la nivelul textului biblic. Sunt prezentate scopurile teologice și literare ale inserării visului în narațiunile biblice.

Cel de-al doilea subcapitol tratează criteriile de diferențiere între profeția adevărată și cea falsă. Sunt prezentate principalele limite care se opun unei definiții precise a profeției adevărate. Aceste plafonări conduc la expunerea unei insuficiențe criteriale care să satisfacă exigențele unei disocieri clare între profeția adevărată și cea falsă. Această optică paradoxală poate conduce la afirmarea ideii că profeția falsă devine adevărată printr-o raportare istorică corespunzătoare. O atenție deosebită se oferă relației dintre profeție și predicție. Această

perspectivă e deosebit de importantă pentru precizarea valențelor viselor premonitorii și a oracolelor profetice. Tot în cadrul acestui subcapitol sunt radiografiate locurile scripturistice unde sunt menționați profeții falși. Acest demers a condus la creionarea profilului profetului fals. Caracterizarea acestora a inclus, în special, elemente de natură psihologică. Focalizarea pe persoana profetului a fost urmată de o analiză a mesajului profetic în vederea deciptării coordonatelor profetismului ebraic. Expozeul prezentat a condus la precizarea necircumscrierii persoanei profetului în cadrul propriei manifestări.

În cel de-al treilea subcapitol e prezentată relația dintre vis și profeția falsă în textele din Dt. 13, 2-6, respectiv Ir. 23, 25-27. Au fost alese cele două texte în baza identificării unor urme redacționale specifice literaturii deuteronomice și istoriei deuteronomiste. Primul text prezintă visul în contextul unui test al încercării credinței israeliților. Cel de-al doilea text arată lipsa de credibilitate a viselor profeților falși. Ieremia nu atacă visul ca mijloc revelațional, ci conținutul acestuia vehiculat de falșii profeți.

În concluzie, se poate afirma faptul că există o relație integratoare între profeție, extaz, vis, viziune. Profetismul nu poate fi redus la extaz, dar nici nu poate fi lipsit de manifestările extatice. Visul și viziunea au fost privite ca mijloace revelaționale, chiar dacă în istoria redacțională a Bibliei Ebraice au existat anumite sincope care au condus la neglijarea perspectivei onirice. Evreii au recunoscut visul ca un canal de comunicare între Dumnezeu și om. E adevărat că nu toate visele sunt manifestări revelaționale, dar în cadrul narațiunilor biblice fenomenele onirice au rolul de a prezenta planul lui Dumnezeu în legătură cu poporul ales. Nu se poate expune un singur criteriu obiectiv valid pentru autentificarea manifestărilor fenomenelor metapsihice. Însă, cel mai relevant criteriu nu este împlinirea predicțiilor, ci centrarea modului de viață în Dumnezeu. În acest fel, evenimentul extatic, oniric sau vizionar capătă noi valențe și se încadrează unei disponibilități și accesibilități a gândirii și modului de viață profetic care permit manifestarea inițiativei și libertății divine alături de inefabilitatea persoanei profetului. Încercările de psihologizare excesivă a relației divino-umane vor conduce la dezintegrarea trăirii dimensiunii relaționale a persoanei profetului, necircumscrișă limitărilor analitico-critice.

Mențiunile interpretative ale manifestărilor profetice extatice conduc la transgresarea extazului ca și condiție subiectivă și subliniază aspectul comunitar al demersului profetic. În acest fel, extazul se manifestă ca dialog al iubirii între Dumnezeu și om.